

Het wilde water *beteugeld*

Eens ging de zee hier tekeer is een documentaireserie over de afsluiting en gedeeltelijke inpoldering van de Zuiderzee. Presentator Huub Stapel ontmoet daarin historicus Eva Vriend, die het gelijknamige boek schreef over dit onderwerp.

TEKST: BRAM DE GRAAF, BEELD: FREDDY SCHINKEL, ANP

Nederland deed de wereld versteld staan in 1932 met de voltooiing van de Afsluitdijk. Met technisch vernuft hadden we de natuur bedwongen en – minstens zo belangrijk – bewezen dat er geen bloedige oorlog nodig was om land te veroveren. “Het was een prestige-project”, zegt historicus en journalist Eva Vriend. Zij schreef het boek *Eens ging de zee hier tekeer*, waarop de gelijknamige Omroep MAX-reeks is gebaseerd waarin Huub Stapel de geschiedenis van de Zuiderzee onderzoekt. Deze week is aflevering 2. “Europa was nog aan het bijkomen van de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog, waaraan Nederland niet had deelgenomen. Met de Afsluitdijk maakte ons land internationaal goede sier.” Eeuwenlang voerden de bewoners langs de Zuiderzee strijd met het water. Meermaals liepen dorpen, steden en akkers onder, duizenden mensen en dieren verdronken. Aan de andere kant was de ondiepe Zuiderzee van groot economisch belang. “Hanzensteden

als Deventer en Kampen kwamen erdoor tot bloei. Tijdens de Gouden Eeuw liep alle handelsvaart met de koloniën over dit water.”

VISSERIJ

In de negentiende eeuw werden de schepen groter. Het Noordzeekanaal werd de nieuwe verbinding met Amsterdam; spoorwegen en verharde wegen vervingen veel transport over water. Op de Zuiderzee kwam de visserij tot bloei; de vangst werd naar heel Europa geëxporteerd. Maar ook de bevolking groeide. Nederland was voor haar voedselvoorziening deels afhankelijk van het buitenland en tijdens de Eerste Wereldoorlog bleek hoe kwetsbaar het land daardoor was. Al decennia werd er gesproken over drooglegging of indamming van de Zuiderzee; voor de veiligheid én voor meer landbouwgrond. “De grote overstroming van 1916 was de druppel. Tot aan Amersfoort liep het land onder, er waren tientallen doden.” In 1918 volgde het besluit om de Afsluitdijk aan te leggen. Tegelijkertijd begon

men met het inpolderen van gebieden in het ‘nieuwe’ IJsselmeer. Voor de duizenden mensen die voor hun dagelijkse broodwinning afhankelijk waren van de Zuiderzee was nauwelijks aandacht. In haar boek vertelt Vriend de verhalen van een aantal gedupeerde families. “De Zuiderzeegeschiedenis werd voorheen voornamelijk vanuit het perspectief van ruimtelijke ordening beschreven, maar wat betekende die beslissing voor gewone mensen? De gevolgen werden tot op de dag van vandaag door. Dat vind ik heel interessant.” Ze ontdekte dat kustplaatsbewoners nauwelijks bij de besluitvorming waren betrokken. Ook de compensatie liet te wensen over. “Inspraak bestond nog niet. Den Haag was ver van hun bed en ze hadden groot ontzag voor autoriteiten. Daarnaast konden ze zich er geen voorstelling van maken hoe men dat ruige water zou temmen. Dat was ingrijpen in Gods schepping.” In de ingedamde Zuiderzee bestonden geen eb en vloed meer, er waren geen golven die tegen de kust beukten. “In

‘Met de Afsluitdijk maakte ons land internationaal goede sier’

Zuiderzee in vogelvlucht

1170 Ontstaan tijdens de Allerheiligenvloed

17e eeuw Vormt voor zeeschepen de enige toegang tot de havens van onder meer Amsterdam en Enkhuizen

1875 Opening Noordzeekanaal verlegt het handelsverkeer, visserij wordt belangrijk

1916 Na een dodelijke stormvloed valt het definitieve besluit tot indamming

1932 Het laatste gat in de Afsluitdijk wordt gedicht

hun beleving was het een zoete, doodse plas geworden. Door de ontzilting verdwenen vissoorten waar ze van leefden, zoals haring en ansjovis. Velen zochten een ander beroep of trokken weg. Ze voelden zich aan hun lot overgelaten.”

ACHTERBLIJVERS

Dat heeft tot de dag van vandaag invloed op de achterblijvers. “Negentig jaar later identificeren ze zich in plaatsen als Urk en Volendam nog altijd sterk met die Zuiderzeecultuur. Ze voelen zich verbonden met botters en klederdracht, ook de jongere generaties. Dat

komt mede doordat het besluit tot indamming van bovenaf is opgelegd. Het wantrouwen in overheid en buitenstaanders is toen ontstaan.” Het kostte Vriend aan het begin van haar onderzoek dan ook enige moeite om het vertrouwen van de families te winnen. Toen dat eenmaal was gelukt, kreeg ze alle hulp en belandde ze in een warm bad. “Ze waren blij dat ze nu eens hun kant van het verhaal konden vertellen. Het voelde voor hen als een soort erkenning. De onderlinge band in die dorpen is enorm hecht, en door de afsluiting is die alleen nog maar sterker

geworden. Ze staan altijd voor een ander klaar; koken voor elkaar als iemand ziek is, passen op elkaars kinderen. Ik heb me aan die warmte gelaafd.” Het was de bedoeling dat het IJsselmeer nog verder ingepolderd zou worden, zoals de Markerwaard. “Vanaf de jaren tachtig kreeg men eindelijk aandacht voor de schoonheid van het gebied en kwam er verzet.” Zo bleef een uniek en historisch waardevol stuk Nederland bewaard.

[EENS GING DE ZEE HIER TEKEER | ZATERDAG | NPO 2 | MAX | 20.40]